

TAM ÜÇÜNCÜ KİŞİ YARARINA SÖZLEŞME

(Contract for the Benefit of the Third Person)

Yrd. Doç. Dr. Kumru KILIÇOĞLU YILMAZ*

ÖZET

Sözleşmeler, kural olarak sadece taraflarını ilgilendirir. Bu durum kural olduğuna göre; kural bir de istisnası mevcuttur. Bu istisna, bizim çalışmamızda, üçüncü kişi yararına sözleşme olarak ele alınmıştır.

Üçüncü kişi yararına sözleşme türünde, borç ilişkisi yine alacaklı ve borçlu arasında kurulmakla birlikte; alacaklı ifanın kendisine değil de, borç ilişkisi dışında kalan bir üçüncü kişiye yapılmasını istemektedir. Bu aşamada, borç ilişkisine dahil edilen üçüncü kişinin, borcun ifa edilmesini talep hakkı olup olmaması bakımından, bu sözleşme türünü “eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” ve “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” olarak ayırmak suretiyle ele almak gerekir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, kanundan doğan bir müdahillik değil, tarafların iradelerinden kaynaklı olarak bir üçüncü kişi, edimin ifasını talep edebilme açısından, ilişkinin tarafı haline gelmektedir.

Çalışmamızda, bu üçüncü kişi yararına sözleşmenin “tam eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” türü, detaylarıyla ele alınmış; türleri açıklanmış ve benzer kavramlarla farklarına yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sözleşme, nisbilik, edim, ifa, havale, temsil, alacağı devri.

Abstract

Contracts concerns its parties as a rule. That rule has an exception. This exception has been held as “contract for the benefit of the third person” in our study.

In third part beneficiary contract, despite the parties of contract is creditor and debtor; creditor doesn't want fulfilment to be done to his/herself; but to have been done to the third person who is not the party of the contract. At that grade, demanding performance of the third party is important to understand the difference between “perfect contract for the benefit of the third person” and “imperfect contract for the benefit of the third person”.

* Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

In that kind of contracts, third person has been a part of the legal relation, not by the laws, but by the writ of the parties of the contract.

In that study, the kind of the contract as “perfect contract for the benefit of the third person” has been detailed and the differences of that contract and some similar terms had been came up.

Keywords: Contract, relativity, execution, fulfillment, commitment, procurati-on, transfer of claim.

GİRİŞ

Borç ilişkileri, sadece bu borcun taraflarını ilgilendiren ilişkilerdir. Bu ilişkiden doğan hak ve borçlar, taraf olanlar dışında, üçüncü kişileri etkilemez. Buna; “borç ilişkilerinin nisbiliği” denir. Sözleşmeden doğan borçlarda aynı ilke “sözleşmelerin nisbiliği” şeklinde adlandırılmaktadır.

Sözleşmeler de borç doğuran ilişkilerden olduğuna göre; “sözleşmelerin nisbiliği” ilkesi de kuraldır. Bu ilke, özellikle sözleşmeyi ifa yükümlüsünün, işi kısmen ya da tamamen bir başkasına yaptırma yetkisine sahip olduğu hallerde, alacaklının bu kişiyi sorumlu tutamaması bakımından önem taşımaktadır. Ancak; ilkenin kural olması, istisnasının da varlığını gösterir. Borç ilişkisinin üçüncü kişilere de etkili olmasını sağlayan, kanundan ya da sözleşmeden kaynaklanan istisnalar da mevcuttur.

Kanundan doğan istisnanın örneği olarak; TMK md.194 düzenlemesiyle “aile konutuyla ilgili kira sözleşmelerinde bu sözleşmeye taraf olmayan eşin müdahalede bulunma hakkı” mevcuttur. Buna göre; kira sözleşmesinin tarafı olmayan eşin rızası olmadan, kira sözleşmesinin tarafı olan eş sözleşmeyi feshedemeyecektir. Burada sözleşmelerin nisbiliği ilkesi gereğince, “sözleşmeyi tarafların feshedebileceği” kuralına getirilmiş bir istisna söz konusu olup, kira sözleşmesine taraf olmayan eş sözleşmenin feshinde söz sahibi olmaktadır.

Yine bazı borç ilişkilerinin nisbiliğini kuralının istisnası olarak “tapuya şerh edilen sözleşmeler” karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; uzun süreli bir kira sözleşmesi yapılmış, ve mülk el değiştirmiş; yani malik değişmiş ise; yeni malik bu kira sözleşmesi ile bağlı olacaktır. Kira sözleşmesi, üçüncü kişiyi de etkileyecektir.

Son olarak; nisbilik ilkesinin sözleşmeden doğan istisnasına gelecek olursak; burada “üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmeden” bahsetmek mümkündür. Üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme, borçlunun borca aykırı davranışından dolayı zarara uğrayan, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişilerin de zararlarının tazmin edilmesi amacıyla yapılır.

Tüm bunlar dışında, TBK md.129 düzenlemesi ile, bir de “üçüncü kişi yararına sözleşme” kavramı, kendi adına sözleşme yapan kişinin, sözleşmeye bir üçüncü kişi yararına edim yükümlülüğünü koydurması, edimin üçüncü kişi yararına yapılması

hakkı getirilmiştir. Bu sözleşme de, borç ilişkilerinin yani sözleşmelerin nisbiliği kuralına, tarafların iradeleri ile bir istisna getirmektedir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmenin, “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” ve “eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” olmak üzere farklı iki türü mevcut olup; çalışmamızda bu konu detaylıca ele alınmıştır.

1. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Kavramı

Bazı borç ilişkilerinde, ilişkinin tarafları alacaklı ve borçlu olmasına rağmen, bu ilişkiden doğan ifanın talep yetkisi, başka bir üçüncü kişiye ait olabilir. TBK md.129¹ Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme kenar başlığıyla, “*Kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimini üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir.*”

Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve adete uygun düşüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. Bu durumda, üçüncü kişi veya ona halef olanlar bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirdikten sonra, alacaklı borçluyu ibra edemeyeceği gibi, borcun nitelik ve kapsamını da değiştiremezler.” şeklinde genel olarak bir düzenlemeyle üçüncü kişi yararına sözleşmeyi hüküm altına almıştır.

Bu sözleşme türünde, yine, alacaklı ve borçlu olmak üzere iki taraf vardır. Ancak, alacaklı, ifanın kendisine değil de, bir başka üçüncü kişiye yapılmasını istemektedir. Yani, taraflardan birinin, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişiye edada bulunmayı taahhüt etmesi halinde, üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedilir. Üçüncü kişiye ifa edilecek borcun alacaklısı yani taahhüt ettiren, bu yolla üçüncü kişiye olan bir borcunu ifa etmeyi veya ona karşılıksız kazandırmada bulunmayı amaçlamış olabilir.²

Vaad ettiren alacaklı, borçlusu vadeden ile kendi adına yaptığı bir sözleşme ile üçüncü şahsa, vaad edenden edayı talep hususunda doğrudan bir hak sağlayabilir ki bu durumda “tam üçüncü kişi yararına sözleşmeden” (hak veren üçüncü kişi yararına sözleşme) bahsedilir. Ya da, yine vaad ettiren alacaklı ile vadeden borçlu arasındaki sözleşme ile, üçüncü şahsa doğrudan böyle bir bağımsız talep hakkı tanımsızın sadece vaat edeni, borçtan kurtarıcı bir etki ile üçüncü şahsa edada bulunmaya yetkili kılabilir ki; bu sözleşme türüne de “eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” (yetki veren üçüncü kişi yararına sözleşme) denilmektedir.³

¹ 818 Sayılı BK. md.111’de üçüncü kişi yararına sözleşme, “başkası lehine şart” olarak düzenlenmişti.

² NOMER, Haluk: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.10, İstanbul 2011, s.297

³ KOCAMAN, Arif: “TBK’nun Üçlü İlişkiler Konusundaki Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Erzurumluoğlu’na Armağan, Ankara 2012, s.535.

Üçüncü kişi yararına sözleşmenin alt türlerinde, üçüncü kişinin şahsen ifa talebi ve üçüncü kişiye ifanın kendi adına sözleşme yapan kişi tarafından talebi ayrımı söz konusudur. Bu konuya ilerleyen bölümlerde değineceğiz.

Üçüncü kişi yararına sözleşme, satım, kira, bağış sözleşmesi gibi bağımsız bir sözleşme tipi olmayıp, asıl sözleşme tarafları dışında bir kişiye edimin yerine getirilmesinin üstlenildiği durumların tümünü içeren genel bir kavramdır.⁴

Bu sözleşme türünde, üçüncü kişi sözleşmeden dolayı alacak hakkı kazanabilir, ancak bu demek değildir ki, üçüncü kişi taraf olmadığı sözleşme nedeniyle yani alacaklı ve borçlu arasındaki sözleşme nedeniyle bir borç altına girsin.⁵ Üçüncü kişi, kendisine alacak hakkı tanıyan taahhüt (vaat) ettirenin, sözleşmenin diğer tarafı olan kişiye olan borçlarından sorumlu olmayacaktır. Buna “üçüncü kişi aleyhine sözleşme yasağı” denilmektedir. Ancak, bazı durumlarda, üçüncü kişinin bir edimden yararlanması, bazı şartlara bağlanabilir. Bu tür sözleşmeler de geçerlidir.

Ifanın üçüncü kişiye hiç ya da gereği gibi yapılmaması halinde, tazminat isteme hakkı ile ivaz karşılığı taahhütlerde TBK md.125/II uyarınca sözleşmeden dönme hakkı taahhüt ettirene ait olup, bu tazminat kapsamında, taahhüt ettiren hem kendi zararlarını, hem de üçüncü kişinin uğramış olduğu zararları talep edebilir.⁶ Ancak bu durum yalnızca eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede söz konusu olur. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, durum tam tersi olup, üçüncü kişi hem ifayı, hem de TBK md.112 uyarınca ifanın gereği gibi yapılmaması halinde tazminat hakkını, hem de TBK md.118 uyarınca gecikme halinde temerrüt hükümlerin uygulanmasını kendisi bizzat talep edebilir.

Birbirinden, ifa talepleri ve ifanın hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi konuları açısından ayrılan üçüncü kişi yararına sözleşmenin diğer farklılıklarına aşağıda değineceğiz.

2. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Koşulları

Üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedebilmek için bazı koşulların varlığı gerekmektedir. Bunlardan biri geçerli bir borç ilişkisinin kurulması, diğeri ise borç ilişkisinde ifanın üçüncü kişi yararına yapılmasının kararlaştırılmış olmasıdır.

A. Geçerli Bir Borç İlişkisinin Kurulması

Geçerli bir borç sözleşmenin kurulması için, TMK md.15 uyarınca tarafların

⁴ OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.2, İstanbul 2012, s.424

⁵ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.7, İstanbul 1993, s.218

⁶ NOMER: a.g.e.,s. 297

fil ehliyetine sahip olması, TBK md.27/I uyarınca sözleşmenin konusunun hukuka aykırı olmaması, sözleşmenin ahlaka aykırı olmaması, sözleşme konusunun baştan itibaren ve objektif olarak imkansız olmaması, TBK md.12/II uyarınca sözleşmenin kanunun emrettiği geçerlilik şekline uygun olmaması, TBK md.19/I uyarınca sözleşmenin muvazaalı olmaması, TBK md.30 uyarınca irade beyanlarının yanılma, aldatma veya korkutma sebepleriyle sakat olmaması, TBK md.28 uyarınca aşırı yararlanma(gabin) halinin bulunmaması gerekmektedir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedebilmek için her şeyden önce, alacaklı ile borçlu arasında geçerli bir sözleşmenin kurulmuş olması gerekmektedir. Zira, üçüncü kişi yararına sözleşme, ancak asıl borç ilişkisinin doğuran sözleşmenin geçerliliğiyle söz konusu olabilecektir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi sözleşmeye taraf olmadığı için, ehliyetsizliği veya irade beyanı sakatlığı gibi durumlardan, yahut üçüncü kişinin sözleşmeden bilgisinin olmamasından söz edilse dahi, sözleşmenin geçerliliği etkilenmeyecektir.

Sözleşmenin asıl tarafları, vaat ettiren (alacaklı) ile borçlu olduğu için, aslolan bu iki tarafın arasında bir irade sakatlığı veya sözleşmenin geçerliliğini etkileyecek bir durumun bulunmamasıdır.

B. Borç İlişkisinde İfanın Üçüncü Kişi Yararına Yapılmasının Kararlaştırılması

Sözleşmede, başkası yararına şart koşuluna yer verilmemişse, borç ilişkisi üçüncü kişi yerine değil, doğrudan alacaklı yararına kurulmuş sayılır ve dolayısıyla ifayı talep yetkisi alacaklıya ait olur.

Bu sözleşme türlerini aslında çok yaygın olup, günümüzde karşılaştığımız en en yaygın örneğini, zorunlu mali sorumluluk sigortası ile kredi kartı sözleşmeleri oluşturmaktadır.

2918 sayılı KTK. md. 91 zorunlu mali sorumluluk sigortasını düzenlemiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre; “İşletenlerin, bu Kanununun 85 inci maddesinin birinci fıkrasına göre olan sorumluluklarının karşılanmasını sağlamak üzere mali sorumluluk sigortası yapturmaları zorunludur.” Burada sözleşme, motorlu araç işleten ile sigorta şirketi arasında kurulmaktadır. Ancak sözleşmede, motorlu araç işletilmesinden dolayı üçüncü kişilerin zarar görmesi halinde, sigorta şirketinin sözleşmede belirlenen limitler dahilinde üçüncü kişilere ödeme yapacağı şart olarak belirlenmektedir.

Kredi kartı sözleşmeleri de üçüncü kişi yararına sözleşmenin yaygın örneklerindedir. Kredi kartı sözleşmesi, kart çıkaran kuruluş ile kredi kartı sahibi arasında akdedilen, çerçeve niteliğinde kendisine özgü yapısı olan, sürekli öyle bir sözleşmedir

ki; bununla kartı çıkaran kuruluş, kredi kartının üye işyerlerinde nakitsiz ödeme aracı olarak kabul edileceğini ve kart sahibinin yaptığı harcamaları üye işyerine ödeyeceğini, buna karşılık kredi kartı sahibi de kredi kartı ile yapılan harcamalarını, kartı çıkaran kuruluşa ödeyeceğini taahhüt eder.⁷ Kart sözleşmesiyle birlikte, banka, üye işyeri ile bir sözleşme akdederek, banka müşterilerinin işyerinden mal veya hizmet alması karşılığında, satış bedelinin bankadan tahsil edileceği düzenlenir. Kredi kartı kurumu, bu sözleşme ile, kredi kartı verdiği müşteriler lehine bir şart koşmakta, üye iş yerinin, müşterilere satış yapmasını, bedelinin kart kurumu olan bankadan tahsil edilmesini kararlaştırır.⁸

Bu konuyla ilgili bir başka örnek; futbol karşılaşmalarının radyo ve televizyondan yayınlanmasına ilişkin ihalelerde görülmektedir.

Futbol kulüplerinin spor karşılaşmalarını düzenleme, bu karşılaşmaların yayın haklarını devir alma yetkisi 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Futbol Federasyonu'na bırakılmıştır. Kanunu 29. maddesi, "Futbol müsabakalarının televizyon ve radyodan yayınlanmasının düzenlenmesi ve programlanmasına münhasıran Federasyon Yönetim Kurulu yetkilidir." şeklindeki düzenlemesi ile; yetkiyi federasyona bırakmıştır. Federasyon, bu yetkiye dayanarak, müsabakaların yayınlanması için ihale açarak; ihale sonucu belirli bir yayın kuruluşuna yayın hakkı vermektedir. Federasyon ile ihaleyi kazanan yayın kuruluşu arasında bir sözleşme akdedilmekte; ayrıca bu yayın kuruluşu, diğer yayın kuruluşlarına, futbol karşılaşmalarını hangi andan itibaren, hangi süreler içerisinde yayın hakkı tanımak zorunda olduğu hususunu da sözleşmede hüküm altına almaktadır. Bu hüküm ile; "ihaleyi kazanan yayın kuruluşu dışında kalan yayın kuruluşları lehine sözleşme" niteliğindedir. Zira, burada Federasyon, ihaleyi kazanan yayın kuruluşu (örnek: Lig TV) ile yaptığı bir sözleşme ile, bu sözleşme dışında kalan bir üçüncü kişi (örnek: TRT) lehine bir şart koşmaktadır.⁹

3. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Türleri

A. Eksik Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Doktrinde kural olarak benimsenen sözleşme türü, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmedir. Üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi (lehdar), borçludan (vaat edenden) ifayı talep hakkına sahip olabilir de olmayabilir de. Üçüncü kişinin ifayı bizzat isteyemeyeceği, ifanın talebinin yalnızca vaat eden borçlu tarafından istenebileceği hallerde, eksik üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olur.¹⁰ Eksik üçüncü

⁷ İŞGÜZAR, Hasan: Banka Kredi Kartı Sözleşmeleri, Ankara 2003, syf:66

⁸ KILIÇOĞLU, Ahmet M. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.18, Ankara 2014 , s. 591

⁹ KILIÇOĞLU: s.591

¹⁰ OĞUZMAN/ ÖZ: a.g.e., s.418

kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi ne ifayı bizzat talep edebilmekte, ne de ifanın gereği gibi yerine getirilmemesi halinde tazminat talebinde bulunabilmektedir. Bu taleplerde bulunabilecek kişi, taahhüt ettirendir.

Üçüncü kişinin, bizzat borçludan edimini ifasının kendisine yapılmasını istemeyip, ancak, alacaklı aracılığıyla edimin ifasının kendisine yapılmasını talep edebilmesi durumu, alacaklı ile borçlu arasında yapılacak anlaşmayla belirlenmektedir. Yani, alacaklı ile borçlu, aralarındaki temel sözleşme ilişkisini kurarken, üçüncü kişiye ifanın doğrudan kendisine yapılmasını talep yetkisi verirlerse, üçüncü kişi, borçludan doğrudan talep yetkisine sahip olacak (üçüncü kişi yararına tam sözleşme) ; aksi durumda ise; üçüncü kişi, ifanın kendisine yapılması talebini, doğrudan borçludan değil de, alacaklıya bildirim yaparak alacaklının borçlu tarafa, ifanın üçüncü kişiye yapılmasını isteyebilecektir ki bu sözleşmeye de “eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” denilmektedir.

Bu sözleşme türünde, üçüncü kişi nezdinde doğrudan bir alacak hakkı doğmaktadır. Vaat ettiren lehine doğan alacak hakkı, vaat ettirenin vaat eden borçludan, ifanın talebinin üçüncü kişiye yapılması şeklinde kullanılmaktadır.¹¹ Üçüncü kişi bu nevi sözleşme ile sadece vaat eden tarafından teklif edilen ifayı kabul yetkisini haiz olup, ondan borcun ifasını doğrudan doğruya talep ve dava etme yetkisine sahip değildir.¹²

Bu sözleşme türünün en yaygın örneği, “ek kart sözleşmesi”dir. Asıl kart sahibi, kendi talimatıyla, bankadan, ek kart çıkarılmasını isteyebileceği gibi, yine doğrudan kendi talimatıyla, bankadan ek kartın iptalini isteyebilecektir. Ek kart sahibinin, doğrudan banka ile görüşerek, ek kart limitinin yükseltilmesini, kartın iptal edilmesini ve bu ilişkiden doğan diğer işlemlerin yapılmasını talep etme yetkisi yoktur.

B. Üçüncü Kişi Yararına Tam Sözleşme

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi bazen de, direkt olarak borçludan, edimin kendisine ifasını talep edebilmektedir. Bu durumda, tam üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedilmektedir. Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, eksik üçüncü kişi yararına sözleşme kural olup, tam üçüncü kişi yararına sözleşme istisna olarak değerlendirilmektedir.¹³ Zira, TBK md.129’da da eksik üçüncü kişi yararına sözleşmenin düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü kişi yararına tam sözleşmede, üçüncü kişi vaad edilen edimin ifasının tek başına hem talep ve dava etme, hem sunulan ifayı kabul hakkına sahiptir. Aynı şekilde, üçüncü kişi hakkını ileri sürdüğünde, taahhütte bulunan ona karşı sözleş-

¹¹ ŞENOCAK, Kemal: Üçüncü Şahıs Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi , Ankara 2009, s. 44

¹² EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 1144

¹³ AKYOL, Şener: Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, İstanbul, 1987, s.11.

meden doğan defi ve itirazları ileri sürebilir.¹⁴ Bu demek değildir ki, üçüncü kişi sözleşmenin tarafıdır. Yanlızca, sözleşme uyarınca taahhüt ettiren ile taahhüt eden arasındaki ilişkiye dayalı olarak, taahhüt edenin , taahhüt ettirene karşı ileri sürebileceği defi ve itirazlar, doğrudan başvuran üçüncü kişiye de ileri sürülebilmektedir.

Üçüncü kişi, borçlu (vaat eden) karşısında haklarını kullanmak istediğini bildirinceye kadar, alacaklı (vaat ettiren) sözleşmeden doğan alacakları üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir.¹⁵ Bu ana kadar, alacaklı, üçüncü kişinin kazandığı hakkını tek taraflı olarak geri alabilir ve haklarını ortadan kaldıracaktır.¹⁶

TBK md.129/2, “üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve adete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler...” Şeklindeki düzenlemesiyle, üçüncü kişi yararına tam sözleşmeyi düzenlemiştir. Ancak sözleşmenin “tam sözleşme” sayılabilmesi için, “amaca, örf ve adete uygun düşme” koşulu aranmıştır. Bu maddeye kanunda özel olarak düzenlenen “üçüncü kişi yararına tam sözleşmelerin” de eklenmesini savunanlardan OĞUZMAN/ÖZ, işveren ve işçiler açısından düzenlenen sorumluluk sigortalarının düzenlendiği TBK md.130, üçüncü kişi yararına yapılan sigortaların düzenlendiği TTK md. 1454, zarar gören ve sigortacının tazmin konusundaki durumlarının düzenlendiği TTK md.1478’in de bu madde kapsamına eklenerek üçüncü kişi yararına tam sözleşme kapsamının TBK md.129’da düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁷

Maddede düzenlenen örf ve adete uygun düşme durumu ise, kiracı ve kiralayan arasında yapılan sözleşmeler, ifa yardımcılarına bahşiş ödenmesine ilişkin sözleşmeler olarak değerlendirilebilir.¹⁸

Üçüncü kişi yararına tam sözleşme, kural olarak sözleşmenin kurulmasıyla başlar, ancak taraflar, talep hakkının daha ileri bir tarihte doğacağını kararlaştırabilirler.

Üçüncü kişi yararına tam sözleşmenin en yaygın örneği, motorlu araç işletilmesi nedeniyle zarar gören üçüncü kişilerin uğradıkları zararların tazmin edilmesini bizzat sigorta şirketine başvurarak istemeleridir. Daha genel bir anlatımla, 2918 sayılı KTK md. 91’de düzenlenen “zorunlu mali sorumluluk sigortası” tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin en tipik örneğidir.

Burada, sözleşme motorlu araç işleten, yani sözleşmedeki sıfatıyla alacaklı ile sigorta şirketi yani sözleşmedeki sıfatıyla borçlu arasında akdedilmesine rağmen, ala-

¹⁴ NOMER: a.g.e., s.298

¹⁵ VON BÜREN, B: Schweizerisches Obligationrecht, Zürich 1964, dh. 180-181. (ŞENOCAK: a.g.e, s.43’ten naklen)

¹⁶ AKYOL : a.g.e., s.148 (ŞENOCAK: a.g.e., s.43’ten naklen)

¹⁷ Detaylı bilgi için, OĞUZMAN/ÖZ: a.g.e, s.421

¹⁸ OĞUZMAN/ ÖZ: a.g.e., s.420.

caklı, motorlu aracın işletilmesi nedeniyle, üçüncü kişinin bir zararı doğduğu takdirde, sözleşmeden öngörülen limitler dahilinde, üçüncü kişinin zararının borçludan bizzat tazminini talep yetkisi olduğu belirlenmiştir.¹⁹

Üçüncü kişi yapılan hayat sigortaları da tam üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğindedir. Buradaki özellik; sigorta ettirenin ölümü anında lehtar hayatta değilse, lehtarın halefleri hak sahibi olamayacak; üçüncü kişiye ödenecek sigorta bedeli, sigorta ettirenin haleflerine ödenecektir.²⁰

4. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Üçüncü Kişinin Hakları

Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, borçlanılan edim üzerinde üçüncü kişi yararına doğan alacak hakkı, üçüncü kişinin şahsına, onun hukuk alanında doğrudan doğruya bağımsız bir hak olarak doğar, yani üçüncü kişi bu hakkı vaad ettirenin halefi olarak değil, aslen kazanır.²¹

Üçüncü kişinin alacak hakkı muaccel olur olmaz, bunu borçludan talep etme yetkisi olup, talebi karşılanmadığı takdirde dava açma yetkisine de sahip olur.

Üçüncü kişinin sahip olduğu bu alacak hakkı konusunda, vaat eden ve vaat ettiren sözleşmede aksini kararlaştırmamışlarsa, üçüncü kişinin bu hakkı kullanmak istediğini borçluya bildirdiği ana kadar, vaat ettiren alacaklı, vaat eden borçluya üçüncü kişiye ifayı yasaklayıp, borcun ifasının bizzat kendisine yapılmasını isteyebilir. Buna “alacaklının yararlanma kaydının geri alınması” denir. Bu süre içinde, vaat ettiren alacak hakkı üzerinde tasarruf hakkına sahip olup, bu haktan dolayı, alacağını bir başka kişiye devretmesi mümkündür.²²

Bu durumda, üçüncü kişinin de korunması gereken haklar mevcuttur. Vaat ettiren alacaklının alacak hakkını kullanma hakkı sınırsız değildir. Üçüncü kişinin borçluya ifanın talebinde bulunması anından sonra, vaat ettiren alacaklı artık geri alma hakkını kullanamaz, borçludan edimin ifasını üçüncü kişiye yapmasını yasaklayamaz. Bu durum, üçüncü kişinin sözleşmeden doğan haklarını kullanması anlamında değerlendirilir.

Üçüncü kişiyi alacak hakkını talep etmesi, niteliği itibariyle yenilik doğuran bir haktır. Yenilik doğuran haklar, şekle bağlı olmayıp, tek taraflı, kullanıldıktan sonra geri dönülemeyen ve tek kullanıma özgü bir irade beyanı ile kullanılabilir. Üçüncü kişinin alacak hakkını kullanma iradesi borçlu vaat edene ulaştığı anda, vaat ettiren

¹⁹ KILIÇOĞLU: a.g.e, s.579.

²⁰ BOZER, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara 1965, s. 360 (NÖMER: a.g.e., s.298'den naklen)

²¹ EREN: a.g.e. , 1151

²² EREN: a.g.e., s.1151

alacaklının bu hakkını kullanma yetkisi sona erer, ve üçüncü kişinin bu hak üzerindeki tasarruf yetkisi sona erer.

Üçüncü kişinin haklarının yanı sıra, bir de, sözleşmeye taraf olmasalar bile, sözleşmenin koruyucu etkisinden yararlanan kişiler de vardır. Örneğin, bir kira sözleşmesi kiralayan ile kiracı arasında yapılmakla birlikte, kiracının eşi ve çocukları da bu sözleşmenin koruyucu etkisinden yararlanmakta, kiralayan bunlara karşı da koruma yükümlülüğüne girmiş bulunmaktadır.²³Bu kira sözleşmesi gibi, sözleşmenin tarafı olmayıp, üçüncü kişi dışındaki diğer kişileri de koruma altına alan sözleşmeye “üçüncü kişiyi koruma etkili sözleşme” denilmektedir.

5. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Hüküm ve Sonuçları

A. Vaat Ettiren ile Vaat Eden Arasındaki İlişki (Karşılık İlişkisi)

Üçüncü kişi yararına sözleşme, vaat ettiren alacaklı ile vaat eden borçlu arasında yapılmakla birlikte; alacak hakkı dışındaki yenilik doğuran haklar, defa haklarının ileri sürülmesi gibi haklar; vaat ettiren alacaklıya aittir. Yani, ister tam üçüncü kişi yararına olsun ister eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olsun, alacaklı olan vaat ettiren dışında, bir üçüncü kişiye alacak hakkı tanınmaktadır. Bunun sebebi; üçüncü kişinin alacak hakkı kazanmasına rağmen; sözleşmeye taraf olarak girmemesi, vaat ettirenin sözleşmenin tarafı sıfatını devam ettirmesidir.²⁴ Ancak, alacak hakkı dışındaki hakların da üçüncü kişi tarafın kullanılması, sözleşmeye eklenecek “yararlandırma kaydı” ile mümkün olabilmektedir.²⁵

TBK md.129/2 düzenlemesine göre, üçüncü kişi yararına tam sözleşme yapılır yapılmaz üçüncü kişi bir alacak hakkı kazanacaksa da; bu hakkını kullanacağını borçlu vaat ettirene bildirinceye kadar vaat ettiren bu hak üzerinde tasarruf imkanına sahiptir. Ancak üçüncü kişi hakkını kullanacağını bildirince, vaat ettirenin, üçüncü kişinin alacak hakkını etkileyecek tasarruf yetkisi kalkar.²⁶

B. Vaat Ettiren ile Üçüncü Kişi Arasındaki İlişki (Değer İlişkisi)

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaat ettiren alacaklı, üçüncü kişiye bir kazandırmada bulunmaktadır. Bu kazandırma, vaat ettiren ile üçüncü kişi arasındaki bir alacak hakkına dayanabileceği gibi, bağışlama ya da ifa gibi sebeplere de dayanabilir.

Örneğin; vaat ettiren A, üçüncü kişi Ü'ye 100.000,00TL borçludur ve maliki

²³ EREN: a.g.e., s.1152

²⁴ EREN: a.g.e., s.1149

²⁵ BUCHER: s.480 (EREN: a.g.e., s.1149'dan naklen)

²⁶ OĞUZMAN/ ÖZ: a.g.e., s.431

olduğu bir malı 100.000,00 TL'ye vaat eden B'ye satmakta ve bu sözleşmede B'nin bu parayı üçüncü kişi Ü'ye ödemesini istemektedir. Bu kayıt uyarınca vaat eden B'nin Ü'ye yaptığı ödeme ile A, Ü'ye karşı olan bir borcunu ifa etmiş olur. Bu durumda, A, Ü'ye bir kazandırmada bulunmuş olup, bu kazandırmanın sebebi ifadadır. A, Ü'ye borcu olmadan, B'nin 100.000,00TL'yi Ü'ye ödemesi durumunda kazandırma sebebi bağışlama; A, B'nin Ü'ye ödeyeceği parayı ona ödünç olarak veriyorsa da kazandırmanın sebebi alacaktır.²⁷

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaat eden, borcunu üçüncü kişiye, hiç ya da gereği gibi ifa etmezse, vaat ettiren bu yüzden uğradığı zararın tazminini, üçüncü kişiden bağımsız olarak talep edebileceği gibi, üçüncü kişinin de talep yetkisi olduğundan, onunla birlikte de talep edebilir.

C. Vaat Eden ile Üçüncü Kişi Arasındaki İlişki

Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, borç, vaat eden borçlu ile vaat ettiren alacaklı arasındaki sözleşmeden doğar. Vaat eden, bu sözleşmeye dayanarak borcun ifasını isteyen üçüncü kişiye karşı, sözleşmenin geçersizliği, muvazaalı oluşu, fiili ehliyetizlik, zaman aşımı gibi sözleşmeden doğan her türlü itiraz ve defileri ileri sürebilir.

Vaat eden borçlu bu defi ve itirazların yanı sıra, üçüncü kişiye karşı kişisel olarak sahip bulunduğu defileri de ileri sürebilir.

Vaat edenin üçüncü kişiye karşı ileri süremeyeceği tek defi ve itiraz, üçüncü kişi ile vaat ettiren arasındaki ilişkiye dayalı defi ve itirazlardır. Zira, bu tür defi ve itirazlar, vaat edeni ilgilendirmemekte; sözleşmeye dayanarak vaat eden, üçüncü kişiye yalnızca borcun ifası ile yükümlüdür.

Borçlu üçüncü kişiye olan borcunu, TBK md.141'e göre, vaat ettirenin kendisine olan borcuyla takas edemez. Ancak, üçüncü kişi bir başka ilişki nedeniyle vaat ettirene borçlu ise ve diğer şartlar gerçekleşmişse, bu iki borcun birbiriyle takası mümkündür.²⁸

6. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Benzer Kavramlardan Farkı

A. Temsilden Farkı

Bir kimsenin hüküm ve sonuçları aşka bir kişinin hukuk alanında doğmak üzere o kişinin ad ve hesabına hukuki işlem yapma yetkisine temsil denmektedir.²⁹ Bura-

²⁷ EREN: a.g.e., s.1149

²⁸ EREN: a.g.e., s.1151

²⁹ EREN: a.g.e.,s. 424

dan anlaşılacağı üzere temsilde de, tam üçüncü kişi yararına sözleşmede olduğu gibi, hukuki işlem sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişi doğrudan doğruya hak sahibidir.

Ancak temsil ile tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, sözleşmenin tarafları farklıdır. Temsilde, mümessil temsil olunan adına sözleşmeyi yapmakta, ancak sözleşmenin tarafı olmamaktadır. Temsilci sözleşme kurulurken temsil olunan ad ve hesabına hareket eder.³⁰ Halbuki tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi ne sözleşmeyi yapandır ne de sözleşmenin tarafıdır. Sözleşmenin tarafı olan ve sözleşmeyi yapan vaat ettiren olacaktır.

Diğer bir fark ise; üçüncü kişi yararına sözleşmenin yapılabilmesi için üçüncü kişinin ehliyetinin aranmadığı gibi, üçüncü kişinin bu sözleşme ilişkisinin kurulmasında hiçbir bilgisinin olması dahi gerekmemekte; ancak temsilde, mümessil temsil yetkisinin vermiş olduğu yetkiyi kullanarak sözleşmeyi yapmaktadır.

B. Alacağın Devrinden Farkı

Alacağın devri, TBK md. 183-194 arasında düzenlenmiş olup, devir ile birlikte borç ilişkisinin tarafları olan alacaklı ve borçlu dışında bir üçüncü kişi bu ilişkiye taraf olmaktadır.

Alacağın devri ilişkisinde devreden alacak hakkını kaybeder, bu hakkı devralan “devren kazanılmış bir hak” olarak kazanır. Ancak tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaat ettiren alacaklı, alacak hakkını üçüncü kişiye devretmemekle birlikte, üçüncü kişi bu hakkı doğrudan kazanır ve dolayısıyla vaat eden borçludan alacağın ifasını doğrudan talep edebilir.

C. Havaleden Farkı

Havale, TBK md.555’te düzenlenmiş olup, havale edenin, havale edilene, havale alıcısı olan üçüncü kişiye ödemede bulunması, üçüncü kişi olan havale alıcısına da bu ödemeyi kabul etmesi için verdiği çifte yetkidir.³¹ Tanımdan anlaşılacağı üzere, havale bir sözleşme değil, bir yetkinin verilmesidir. Havale, 818 sayılı eski BK’unda ”Havale bir akittir ki..” şeklinde düzenlenmişken, TBK düzenlemesi il havalenin çifte yetki verme olarak kabul edilmiştir.³²

Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaat ettiren alacaklı ile vaat eden borçlu arasında yapılan sözleşmeye, alacaklı yerine üçüncü kişiye ödeme yapılmasına yönelik bir hüküm konulmasıyla birlikte, borçlu üçüncü kişiye ödeme yapmakla yükümlü hale gelmektedir.

³⁰ NOMER: a.g.e., s. 85

³¹ AKYOL: a.g.e., s.63 (Eren: a.g.e., s.1148’den naklen)

³² KOCAMAN: a.g.e., s.540

Üçüncü kişi yararına sözleşmede vaat eden borçlu, edimin ifasıyla yükümlü-ken, havalede havale ödeyicisi, kendisine havale eden tarafından verilen bir talimatı ödemeye yetkili kişidir.³³ Asıl ifa olan borcun ödenmesiyle yükümlü olan yine havale edendir.

KAYNAKLAR

AKYOL, Şener: Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, İstanbul, 1987

BOZER, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara, 1965

EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 1144

İŞGÜZAR, Hasan: Banka Kredi Kartı Sözleşmeleri, Ankara 2003

KILIÇOĞLU, Ahmet M. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.18, Ankara 2014

KOCAMAN, Arif: “TBK’nun Üçlü İlişkiler Konusundaki Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Erzurumluoğlu’na Armağan, Ankara 2012

NOMER, Haluk N.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.10, İstanbul 2011

OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.2, İstanbul 2012

ŞENOCAK, Kemal: Üçüncü Şahıs Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi, Ankara 2009.

TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.7, İstanbul 1993

VON BÜREN, B: Schweizerisches Obligationrecht, Zürich 1964

³³ EREN: a.g.e., s.1149